

УДК 821.133.1.09:159.964

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-215-19>

ТЕОРІЯ ПСИХОКРИТИКИ ШАРЛЯ МОРОНА: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ

CHARLES MAURON'S THEORY OF PSYCHOCRITIC: THEORETICAL PRINCIPLES OF ANALYSIS OF A LITERARY WORK

Карпа Р. В.,

orcid.org/0009-0009-5018-9175

старший викладач кафедри світової літератури

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

У статті представлена спроба проаналізувати теорію психокритики Шарля Морона, а саме її теоретичні засади аналізу літературного твору, такі як «персональний міф письменника», «метод накладання текстів», авторське «я соціальне» і «я творче», «мережа нав'язливих метафор». Шарль Морон винайшов і розвинув теорію психокритики, яка є однією із течій нової французької критики 50–60-х рр. ХХ ст. Інші представники французької нової критики часто залишалися у тіні слави Ролана Барта і Жана-Поля Сартра. Це дослідження викликано потребою у приверненні уваги до доробку Шарля Морона і його аналізу. Стаття систематизує та аналізує основні положення критичної теорії Морона, підкреслюючи її значення для розширення інтерпретаційних можливостей літературної критики та для розуміння несвідомих процесів у творчості письменників. У процесі дослідження, було з'ясовано, що Шарль Морон підкреслює мовну природу несвідомого, пропонує не занурюватися в біологічні глибини аж до клітинного рівня в пошуках автентичних мотивів, але аналізувати асоціативну поверхню текстів (асоціативну мережу). Взаємонакладання текстів одного автора, дозволяє виявити мережу нав'язливих метафор, за якими знаходиться певна логіка несвідомого. Подальше виявлення варіантів і інваріантів цієї мережі формує «образ персонального міфу», який є вираженням «несвідомої особистості» (декадентство Малларме, наприклад). Особливу увагу приділено співвідношенню свідомого й несвідомого у творчому акті, проблемі повторення фантазмів та їхньому зв'язку з травмою чи внутрішніми конфліктами. Разом з тим, Морон виокремлює психокритику від психоаналітичної критики, яка вивчає несвідоме автора, а не твір. Критика цікавить, перш за все, дослідження твору, а психоаналіз лише в тому випадку, якщо він зможе бути корисним твору, а не буде користуватися ним у своїх цілях. Вслід за Мороном, прибічники психоаналітичного методу дослідження літератури зацікавилися необхідністю аналізу художнього твору.

Ключові слова: психокритика, Шарль Морон, нова французька критика, персональний міф автора, мережа нав'язливих метафор.

The article presents an attempt to analyze Charles Mauron's theory of psychocriticism, namely its theoretical principles of analyzing a literary work, such as the "personal myth of the writer", the "method of superimposing texts", the author's "social self" and "creative self", "network of intrusive metaphors". Charles Mauron invented and developed the theory of psychocriticism, which is one of the trends in new French criticism of the 50s-60s of the 20th century. Other representatives of French new criticism often remained in the shadow of the glory of Roland Barthes and Jean-Paul Sartre. This study is prompted by the need to draw attention to the work of Charles Mauron and its analysis. The article systematizes and analyzes the main provisions of Mauron's critical theory, emphasizing its importance for expanding the interpretative possibilities of literary criticism and for understanding unconscious processes in the work of writers. In the process of research, it was found that Charles Mauron emphasizes the linguistic nature of the unconscious, suggests not to delve into the biological depths down to the cellular level in search of authentic motifs, but to analyze the associative surface of texts (associative network). The overlapping of texts by one author allows us to reveal a network of intrusive metaphors, behind which lies a certain logic of the unconscious. Further identification of variants and invariants of this network forms an "image of a personal myth", which is an expression of the "unconscious personality" (Mallarmé's decadence, for example). Particular attention

is paid to the correlation of the conscious and the unconscious in the creative act, the problem of the repetition of phantasms and their connection with trauma or internal conflicts. At the same time, Mauron distinguishes psychocriticism from psychoanalytic criticism, which studies the author's unconscious, and not the work. Criticism is interested, first of all, in the study of the work, and psychoanalysis only in the case when it can be useful to the work, and will not use it for its own purposes. Following Mauron, supporters of the psychoanalytic method of literary research became interested in the necessity of analyzing the work of art.

Key words: psychocriticism, Charles Mauron, new French criticism, personal myth of the author, network of intrusive metaphors.

Постановка проблеми. Шарль Морон є дуже яскравим представником нової французької критики 50–60-х років, але його літературно-критичні праці досі є недостатньо дослідженими. Дуже часто інші репрезентанти нової французької критики залишалися у тіні слави Ролана Барта і Жана-Поля Сартра. Ця стаття викликана потребою у приверненні уваги до доробку Шарля Морона і його аналізу, адже він винайшов і розвинув власну теорію психокритики і є наразі її єдиним представником.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорію психокритики Шарля Морона досліджували такі науковці, як Е. Джонс [1], Ж. Женетт [2], Л. Ле Саж [3], М. Клік [4], М. Маріні [5]. Але ці дослідження носили переважно оглядовий характер, тому є потреба у більш детальному аналізі методів, які пропонує психокритика для інтерпретації літературних творів. Серед українських вчених ще не було досліджень критичної теорії Шарля Морона, таким чином ця стаття є першою спробою це здійснити.

Отже, **метою** цього дослідження є спроба проаналізувати теоретичні засади аналізу літературного твору у теорії психокритики Шарля Морона, а саме: «персональний міф письменника», «метод накладання текстів», авторське «я соціальне» і «я творче», «мережу нав'язливих метафор».

Виклад основного матеріалу. Відправною гіпотезою теорії психокритики Морона є визнання існування несвідомого першообразу – «міфічного образу», «постійного фантазму», «матриці уяви», що закорінені в основу поетичного генезису.

Найважливіша для нашого дослідження критична робота Шарля Морона – це його докторська дисертація «Від нав'язливих метафор до персонального міфу: введення у психокритику» («Des métaphores obsédentes au mythe personnel: introduction à la psychocritique» (1963) [6], яка принесла йому доволі широку популярність. Критик зазначає з приводу цієї праці, що її назва резюмує діалог, який тривав не менше 25 років. Але також ми будемо послуговуватися наступними працями критика: «Затемнений Малларме» («Mallarmé l'obscur», 1968) [7], «Несвідоме в творі і житті Расіна» («L'inconsciente dans l'œuvre et la vie de Racine», 1969) [8].

Морон наголошує на тому, що психокритика прагне інтегруватися, а не підпорядкуватися загальній критиці. Отже, скажімо так: психокритика має за мету розширити розуміння літературних творів, відкриваючи у текстах факти та зв'язки, що були досі непомічені або недостатньо пояснені, джерелом яких є несвідома особистість письменника.

Характеризуючи різні області критичної діяльності, Морон виділяє три групи: 1) середовище і його історія; 2) особистість письменника і його історія; 3) мова і її історія. Свою теорію психокритики Морон розміщує у другій групі, акцентуючи, що його цікавить не особистість загалом, а лише несвідоме письменника, що вписане в твір, відшукування «в тексті фактів і стосунків, що досі залишалися непоміченими, джерелом яких є несвідома особистість письменника» [6, с. 13].

Морон зазначає, що треба визнати несвідоме важливим складником твору. «Для свідомого «я», яке надає творові його вербальну форму, <...> несвідоме – це «інший», Alienus», – пише Морон. Але разом із тим він зазначає, що несвідоме – це внутрішнє джерело, що приховано пов'язане із свідомістю, яка постійно впливає на нього: «Ми переносимо в критику образ, що став сьогодні класичним у психології, – образ ego bifrons (Дволике «я». – Р. К.),

намагаючись примирити в єдиному творчому акті вимоги дійсності і глибинних бажань» [6, с. 31].

Морон виокремлює дві головні проблеми, що постають перед психокритичним методом. Перша – це проблема мимовільного повторення нав'язливого компоненту: чому та сама фантазія, що перебуває в несвідомому, постійно приходиться на поріг підсвідомого? Друга з них – яким є розподіл сил між несвідомим та свідомістю письменника?

Відповідаючи на перше запитання, Ш. Морон вважає, що витoki цієї проблеми знаходяться у травмі. Він вважає, що травму може залишити лише значуща подія, до якої потім постійно повертається пам'ять письменника. Крім того, Морон погоджується із Фройдом в тому, що фантазм не обов'язково породжується життєвою подією: його може викликати інший фантазм, що виник раніше. Чим більша кількість «блокованої енергії», тим інтенсивнішим стає нав'язливий образ.

І нарешті, третя причина повторення – це рух припливів і відпливів між свідомістю та несвідомим, що підтримується енергіями, які можуть походити з обох боків. Легкий стан несвідомого тиску може відобразитися у фантазії, яка є образом глибинної особистості та її основних конфліктів. Несвідоме природно намагатиметься втрутитися у свідомість, котра може як відмовитися, так і прийняти контакт і навіть шукати його. Особливо у письменника, який має те, що Фройд називав «ендопсихічною чутливістю», свідомість може розширюватися, наближатися до несвідомої фантазії у такому собі активному сновидінні («*rêverie active*»). «Ця третя причина повторення – напівдобровільна, напівмимовільна – може бути, з нашого зору погляду, найголовнішою» [6, с. 214], – пише Морон.

Відповідаючи на друге питання: яке співвідношення між свідомістю і несвідомим письменника, Морон пропонує таку альтернативу. Якщо письменник має слабку, пасивну натуру, то він стане слугою свого несвідомого, в цьому випадку його твори уподібнюються до сновидінь, «компромісу між відмовою від контакту з реальністю та потребою вивільнити потенціал» [6, с. 215]. Якщо, навпаки, «я» письменника є сильним, воно вловить енергію несвідомої фантазії та змусить її працювати конструктивно.

Морон вважає, що будь-який художній твір має двоступеневу структуру. Перший рівень – це область свідомого «я», де розташовуються лексичні, синтаксичні і ритмічні елементи. На другому, глибшому рівні, лежать не слова, що мовно організовані, а стосунки, в які вступають ці слова, формуючи в такий спосіб мережу семантичних асоціацій. Ці мережі можна помітити в різноманітних текстах, написані автором в різні періоди. Вони висловлюють не думку письменника, що спрямовується волею, а несвідомий процес, що керує поєднанням образів.

Перший підхід до тексту, за теорією Морона, це виявлення мережі нав'язливих метафор або асоціативних мереж, вперше застосованих до поезії Малларме в 1938, а потім поширених на дослідження поетичних творів інших поетів. «Тоді ніхто у літературній критиці не говорив про мережі нав'язливих тем, про вирази, що тепер є банальними» [6, с. 9], – зазначає Морон. У вивченні драматургії (Морон займався, зокрема, аналізом трагедій Расіна) цьому підходу відповідає прийом дослідження драматичних ситуацій. У кожній п'єсі існують динамічні стосунки між головними персонажами, з яких народжується драма. Зазначимо, що як мережі асоціацій, так і драматичні ситуації належать області несвідомого.

Таким чином, експериментальним шляхом [6, с. 9] – що підкреслює Морон, йому вдалося наблизитися до розуміння феномену несвідомого в творчому акті, нав'язливі метафори і драматичні ситуації «вказують на думку примітивнішу, до-логічну, що пов'язує думки за їх емоційним навантаженням. «Ця примітивна думка має всі шанси стати думкою несвідомою» [6, с. 30].

Що саме в художньому образі виявляє його зв'язок із несвідомим? У відповідь на це питання Морон простежує, як повторюються і модифікуються мережі, що їх він відкрив, як поводяться ці сполучення (структури) (бо виявлені Морonom сполучення і є структурами).

Тобто наступний етап дослідження природи несвідомого в творчому акті – це Морона спроба пов'язати між собою мережі, вивчити принципи їх зчеплення, привести їх до загального знаменника. Саме на цій стадії у Морона виникає поняття «міфічного образу» – як першооснови нав'язливих метафор, – за допомогою яких дослідник наближається до формулювання поняття персонального міфу автора, яке має надавати єдності і цілісності теорії психокритики.

Зрештою, психокритичний метод Морона можна передати таким алгоритмом:

1) Завдяки накладанню текстів одного автора, проявляються мережі асоціацій та угруповань образів, що є нав'язливими.

2) Аналіз виявлених мереж. Спостерігаючи за їхньою еволюцією, можна дійти до окреслення персонального міфу письменника.

3) Особистий міф та його перетворення інтерпретуються як вираження несвідомої особистості та її еволюції.

4) Досягнуті у такий спосіб результати вивчення творчості можна порівняти із реальними фактами життя письменника.

Дуже важливою у теорії психокритики Морона є концепція «персонального міфу автора». Персональний міф – це фантазм, що зустрічається у письменника найчастіше, а точніше «той образ, що зберігається після того, як ми здійснимо процес накладення творів цього письменника» [6, с. 209–210]. Цей постійний фантазм відрізняється від денного марення і сновидіння: він постає перед письменником, коли той працює, і чинить тиск на його свідомість. Морон розташовує персональний міф десь «на тлі нормального та часто вищого мислення» (*a l'arrière plan d'une pensée normale et souvent supérieure*) [6, с.212], і рішучо застерігає від того, щоб його змішували з нейропсихологічними проявами.

Психокритика, на думку Морона, вивчає не всю творчість, але її «несвідомий бас» [6, с. 219], тобто персональний міф. Себто тлумачити міф не означає пояснювати всю творчість. Інтерпретувати персональний міф письменника – означає шукати його походження та намагатися зрозуміти його функцію [6, с. 216]. Але разом із тим ці два складники мають неоднакове значення: літературна функція персонального міфу є набагато важливішим питанням, ніж його походження.

Формулювання концепції «персонального міфу» викликано прагненням Морона «схопити» несвідоме і якось його організувати. Він стверджує, що постійність і структурована цілісність деяких несвідомих процесів є їх об'єктивною властивістю, яку і має виразити персональний міф, який також може надати єдино правильне уявлення про складний характер творчого «я».

Досліджуючи асоціативні мережі в поезії, Морон простежує, як у Малларме виникає образ танцівниці, у Бодлера – образ створіння, якого робить вразливим вага його Химери, і, зрештою, у Валері – образ «неспокійно сплячої» (*dormeuse angoissante*) [6, с. 194]. Таким чином, за допомогою подібного дослідження, Морон доходить до гіпотези про внутрішню, особисту, драматичну ситуацію, «яка весь час змінюється через реакцію на внутрішні чи зовнішні події, але яка є тривалою та впізнаваною» [6, с. 195]. Таку ситуацію критик називає персональним міфом.

Морон, досліджуючи драматургію, поезію, відшуковує там міфічні фігури, які водночас є репрезентантами персонального міфу автора. Міфічні фігури є «внутрішніми об'єктами» та встановлюються через послідовні ідентифікації. «Зовнішній об'єкт стає внутрішнім, стає особою в особі; і навпаки, групи внутрішніх образів, навантажені коханням чи страхом, проєктуються на реальність» [6, с. 210], – пише Морон. Зазначимо, що нескінченний потік обмінів у такий спосіб населяє внутрішній всесвіт, ядро особистості, які потім більш чи менш асимілюються, інтегруються у тотальну структуру. Образ Дебори у «Трьох лелеках» («Trois cigognes») Малларме, залишається спогадом про Марію, збагаченим хіба що чужими внесеньми (наприклад, спогадами про прочитане); але вона вже є частиною Малларме (наполовину проповідник, наполовину танцівниця). «Та, що спить», утворена з образів, з якими ідентифі-

кував себе Валері, стає виокремленою інстанцією. Кожна міфічна фігура може репрезентувати лише одне «я» чи якийсь аспект над-я (супер-его) чи id (підвідомого).

Морон впевнений у можливості еволюції персонального міфу і, як наслідок цього, вносить у свою теорію складник часу. Якщо міф стосується психічних процесів, він повинен мати генезу, і саме на це наштовхують дослідження творчості Валері та Малларме. Він також повинен мати складну історію: «Ми можемо вважати його живим створінням, що реагує на зовнішні та внутрішні подразники, але зберігаючи свою специфічну рівновагу протягом еволюції. В будь-якому разі ми вводимо час як змінну. Ми пов'язуємо ідею персонального міфу з ідеєю тривалості пережитого» [6, с. 210].

Отже, Морона цікавлять несвідомі процеси і порядок, який вводить ідея персонального міфу, в цій сфері не має нічого абстрактного чи метафізичного. Ідея персонального міфу, що хоче виразити структуровану постійність і зв'язність певної групи несвідомих процесів, має сенс лише в стосунку до тривалості цих самих процесів. Вона передбачає послідовність психічних подій; надає кожному складникові міфу та його сукупності пережиті генезу та еволюцію – що не означає «біографічні» у сенсі, в якому ми зазвичай розуміємо це слово. Несвідомі процеси людського індивіда залежать, певною мірою, і через складні впливи, від подій його існування. Також певною мірою, якою уявне життя залежить, своєю чергою, від несвідомих процесів, вона є функцією біографічних подій. Величезна маса спостережень, зазначає Морон, доводить реальність цієї подвійної залежності [6, с. 211]. «Що залишається правдивим, то це складність таких функцій, відсутність простого співвідношення між тривалістю уяви, тривалістю несвідомих процесів та тривалістю біографічних подій», – пише критик. Психокритика відкидає дві тактики, котрі протиставлені лише позірно: перша полягає в тому, щоб пов'язувати увесь твір із біографічним випадком, більш чи менш незначним; друга – це виривати з коренем уявне життя письменника і, під приводом незалежності розуму, перевпорядкувати її, залежно від свідомої думки, наприклад, метафізичної спекуляції чи вибору. На думку Морона, поняття персонального міфу пропонує нам певну зв'язність і постійність процесів. Персональний міф постійно триває «під свідомістю» [6, с. 212]. Коли його звести до дрібної події в біографії чи перетворити на алегоричну репрезентацію свідомої думки (наприклад, філософську концепцію чи позицію), то «його радше буде викривлено, аніж пояснено» [6, с. 212].

Психокритика є передовсім технікою, що шукає ненавмисні асоціації, ідеї під раціональною структурою тексту. Техніка взаємонакладання текстів, на думку Морона, повинна (тимчасово) зняти ці структури, щоб з'явилися асоціації ідей. Психоаналіз, зазначає дослідник, уже розв'язав подібну проблему завдяки методу вільних асоціацій. Але цей метод неможливо застосувати у літературній критиці. Тому у психокритиці він замінюється на метод накладання текстів. Але, застерігає Морон, не треба плутати його з порівнянням. Порівняння текстів стосується свідомого та умисного змісту текстів. А накладання, навпаки, затуляє свідомий зміст кожного з текстів, які накладаються; воно послаблює їх один за одним, щоб змусити проявитися не так нав'язливі повтори, як непомічені і більш чи менш свідомі зв'язки. Для прикладу Морон наводить дві частини з різних віршів Малларме: «І дозволяє, на мертвій воді, де хижка агонія,/ Листя блукає на вітрі і прориває холодну борозну,/ тягтися довгим променем жовтому сонцю» і «Під важкою в'язницею з каміння та заліза,/ Де мої старі леви тягнуть хижі віки».

При накладанні, за Морonom, треба закреслити всі синтаксичні зв'язки і поставити поряд «хижа» і «хижі», «тягтися» і «тягнуть», «мертвій» та «агонія» і «старі». Критик зазначає, що накладання цих шматків виявляє декадентські настрої Малларме: «Отже, треба зробити висновок щодо таємного зв'язку між осіннім пейзажем та ув'язненими левами. Чи можемо ми сказати, що цей зв'язок- не що інше, як ідея декадансу?» [6, с. 23]. Таким чином низка асоціацій веде, за технікою Морона, до гіпотез, яких порівняння текстів ніколи не запропонувало би. Поезія, на думку Морона, як і сновидіння, є перехідним шляхом між свідомістю

та несвідомим; і той факт, що Морон, поглиблюючи дослідження метафор у Малларме, вийшов на аналіз асоціацій, він не вважає жодним чином випадковим. Техніка стає необхідною, щоб віднайти проміжні асоціації. Ці мережі є результатом складних ментальних процесів і великою мірою є мимовільними; вони є частиною іншої системи, ніж система свідомих та обміркованих процесів. Морон пише: «Здається малоімовірним, що свідомість Малларме могла б пізнати складні групи асоціацій через подібність, що об'єднує левів з «Іродіади» та осінь із «Зітхання». Тим більше зв'язки між Іродіадою та Марією мали вислизнути від нього» [6, с. 24]. Симетрично, свідомість читачів Малларме їх теж ігноруватиме, поки не втрутиться особлива техніка дослідження. «Розум вважає, що може ухилитися від цієї техніки. Це ілюзія. Так само, щоб вільно «асоціювати», слід припинити розмірковувати та інтерпретувати, також, щоб відкрити під фразами багатьох текстів приховані асоціації, слід припинити застосовувати до текстів «нормальну» критичну думку» [6, с. 24], – підсумовує Морон.

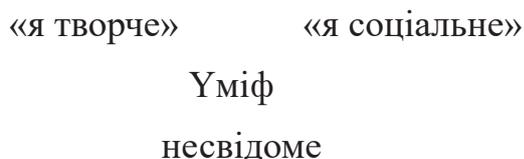
Метод накладення текстів високо оцінив Т. Адорно, якому він нагадав методику, що застосовується в природничих науках. А також Ж. Женетт, який зазначив, що Морона передовсім цікавлять не слова, об'єкти, метафори, а «мережа, тобто система зв'язків між словами чи образами, яка виникає, коли кілька текстів одного автора накладаються один на одного, щоб усунути особливості, характерні для кожного з цих текстів, і зберегти лише їхні спільні артикуляції» [2, с. 135].

Шарль Морон вважає, що не можна зрозуміти феномен творчого акту, якщо не спробувати дослідити природу творчого «я» письменника, а також те, з яких компонентів воно складається. Торкаючись цього питання, дослідник відмовляється від загальноприйнятих понять «письменник» і «людина», і замінює їх на «я творче» і «я соціальне». «Морон рішуче захищається від зведення літературних творів до їхніх психологічних визначень. Як і М. Пруст, він розрізняє «творче я» та «соціальне я», які спілкуються одне з одним лише через особистісний міф, який сам по собі пов'язаний з несвідомим [2, с. 136].

Питання, як зрозуміти в одному індивіді співвідношення між людиною та письменником, ставилося практично завжди, зазначає Морон, але цю проблему ніколи в повному обсязі не розглядали з психологічного погляду; так само, як і баланс, що встановлюється в одній особі між митцем, що творить, і людиною, що живе, обмін між ними, конфліктів, розділення енергій фундаментально не досліджували.

Дослідник вважає, що вже в юності (це головним чином підлітковий вік, незадовго до статевого дозрівання, після дозрівання – утверджується), особистість роздвоюється (зазнає біфуркації), і превалюючим стає одне з «я», яке розвивається за кошт іншого. Якщо людина спрямовує свої дії на вирішення суто життєвих проблем, перемагає «я соціальне». А у письменника, навпаки, гору бере «я творче», бо значна частина енергії спрямовується на написання творів. «Дуже швидко у творчої людини акцентується роздвоєння та розвивається «творче я» [6, с. 228].

Але разом із тим обидва «я», за Мороном, пов'язані між собою перш за все спільним минулим, коли вони ще не існували окремо: від початку до народження творчого покликання. Для наочності Морон пропонує таку схему:

Як ми можемо побачити із схеми, критик не заперечує зв'язку між життям і творчістю, але вважає, що вони сполучаються лише через несвідоме. Морон навіть присвятив цьому питанню

окрему роботу «Вінсент і Тео Ван Гог – симбіоз», де описав стосунки між двома «я» всередині однієї творчої особистості. Але водночас несвідоме не лише пов'язує два «я» між собою, але й виступає тією основою, на якій виростає особистість. Енергія через спільне минуле піднімається «як сік стовбуром і матиме в точці роздвоєння скеруватися до однієї або іншої гілки» [6, с. 228]. Минуле складається з елементів, організованих як функції свідомі або передсвідомі, контрольовані волею, та з елементів, організованих як несвідомі функції. Перші функції може використовувати як творче, так і соціальне «я», але диференціація відбувається швидко. Несвідома частина, спільна для обох «я», намагається проявитися у свідомих діях, деформуючи їх, зазначає Морон.

Разом із тим, як співвідносяться між собою «я творче», «я соціальне» та персональний міф? «Я соціальне», хоча й піддається впливу несвідомого, звернене до зовнішньої реальності, не снить і не привносить сновидіння у творчість, виявляється у активному житті, вчинках, словах, почуттях. Морон пише: «Ми можемо говорити принаймні про «пережиті фантазії», спільним знаменником яких, що має характерну структуру, є «пережитий персональний міф». Але щодо «я творчого» ми можемо говорити про міф, бо витвір мистецтва схожий на сновидіння» [6, с. 229].

Говорячи про «я соціальне» та «я творче», Морон констатує, що потрібен єдиний словник та система координат: персональний міф і несвідома особистість матимуть одне значення, структури першого повинні відповідати структурам другої, те саме стосується й динаміки. А спільною точкою відліку може слугувати точка роздвоєння.

Маємо зазначити, що Моронівська схема дозволяє побачити складніші та вірогідніші стосунки між життям автора та його творчістю, аніж наївні висновки двох типів: «творчість письменника відбиває життя його як людини» і творчість не має нічого спільного з життям» [6, с. 231]. Те, що переживає «я соціальне», відбивається на «я творчому» і навпаки, змінюючи динаміку та рівновагу несвідомої особистості, а отже, й персонального міфу. Зв'язки між творчістю та життям ніколи не є раціональними. Біографічні події, сприйняті «я соціальним», передаються до «я творчого», за Мороном, тільки через міф. Творчість теж відбивається на житті, з якого дістає енергію і якому нав'язує свої вимоги.

Висновки. Отже, Морон розробив свою оригінальну, деталізовану, добре продуману теорію психокритики для інтерпретації літературних творів. Як зазначає Ж. Женетт: «Психокритика ставить перед літературою чудові питання та дає на них чудові відповіді, які ще більше збагачують наше розуміння літературних творів; вона нічого не виграє, приховуючи (або приховуючи себе), оскільки часто найчіткіша частина відповіді вже міститься в самому питанні» [2, с. 138]. Морон підкреслює мовну природу несвідомого, пропонує не занурюватися в біологічні глибини аж до клітинного рівня в пошуках автентичних мотивів, але аналізувати асоціативну поверхню текстів (асоціативну мережу). Взаємонакладання текстів одного автора, дозволяє виявити мережу нав'язливих метафор, за якими знаходиться певна логіка несвідомого. Подальше виявлення варіантів і інваріантів цієї мережі формує «образ персонального міфу», який є вираженням «несвідомої особистості» (декадентство Малларме, наприклад). Також, на нашу думку, дуже важливим внеском Шарля Морона є відкриття ним структур у несвідомому ще до того, як виник структуралізм.

Разом з тим, Морон виокремлює психокритику від психоаналітичної критики, яка вивчає несвідоме автора, а не твір. Критика цікавить, перш за все, дослідження твору, а психоаналіз лише в тому випадку, якщо він зможе бути корисним твору, а не буде користуватися ним у своїх цілях. Вслід за Мороном, прибічники психоаналітичного методу дослідження літератури зацікавилися необхідністю аналізу художнього твору. Таким чином, можна сказати, що завдяки Морону, у французькій психоаналітичній критиці узяв гору напрямок, який вивчає твір, послугуючись при цьому аналізом особистості, а не саму особистість письменника, базуючи її вивчення на його творчості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Jones R. E. Panorama de la nouvelle critique en France. De Gastone Bachelard à Jean-Paul Weber. Paris : SEDES, 1968. 363 p.
2. Genette G. Figures I. Paris : Seuil, 1966. 265 p.
3. LeSage L. Charles Mauron in Retrospect. *L'Esprit Créateur*, 1974. Vol. 14. No. 3. pp. 265–276.
4. Klik M. La méthode psychocritique de Charles Mauron. *Méthodologie de la recherche en linguistique et littérature*. Warszawa: Centre de Civilisation Française et d Etudes Francophones à l'Université de Varsovie, 2002. pp. 302–308.
5. Marini M. La Critique psychanalytique. *Introduction aux méthodes critiques pour l'analyse littéraire* (Daniel Bergez éd.). Paris: Dunod, 1999. pp. 41–83.
6. Mauron Ch. Des métaphores obsédentes au mythe personnel: introduction à la psychocritique. Paris : Librairie José Corti, 1963. 380 p.
7. Mauron Ch. Mallarmé l'obscur. Paris : Librairie José Corti, 1968. 152 p.
8. Mauron Ch. L'inconscient dans l'œuvre et la vie de Racine. Paris : Librairie José Corti, 1969. 345 p.

Дата надходження статті: 28.11.2025

Дата прийняття статті: 18.12.2025

Опубліковано: 30.12.2025